

**DAMIAN PUŚLECKI**

ORCID: 0000-0002-3363-649X

## **Jeszcze w kwestii umowy o pomocy przy zbiorach<sup>1</sup>**

Zjawiskiem powszechnym w gospodarstwach rolnych jest występowanie w okresie nasilenia prac polowych niedoborów siły roboczej. Szczególnie w okresie zbiorów plonów zachodzi potrzeba poszukiwania pomocy w sąsiedztwie, a nawet konieczność zawierania umów cywilnoprawnych z osobami zupełnie obcymi dla rolnika.

Przedmiotem analizy w opracowaniu jest regulacja umowy o pomocy przy zbiorach określona 18 maja 2018 roku w ustawie o ubezpieczeniu społecznym rolników<sup>2</sup>. Może być ona zawierana pomiędzy rolnikiem i podmiotami pomagającymi mu przy zbiorze produktów rolnych. Trzeba mieć tu na względzie osoby niespokrewnione z rolnikiem i pomagające mu za wynagrodzeniem w prowadzeniu działalności rolniczej. Nie chodzi tu jednak o wszelkie czynności, a jedynie o te, które ustawodawca wyraźnie określił we wskazanej regulacji i sprowadzające się do enumeratywnie wymienionych czynności związanych przede wszystkim ze zbiorem plonów.

Celem artykułu jest odpowiedź na pytanie, na ile umowa o pomocy przy zbiorach kreuje stosunek prawny charakteryzujący się równorzędnością podmiotów. Warto także określić, czy analizowana umowa jest zobowiązaniem starannego działania, czy umową rezultatu. Powyższe zagadnienia mogą mieć istotne znaczenie praktyczne i nie zostały dotychczas opracowane w literaturze.

**1.** Zgodnie z definicją normatywną przez umowę o pomocy przy zbiorach, pomocnik rolnika zobowiązuje się do świadczenia pomocy przy zbiorach pro-

---

<sup>1</sup> Niniejszy artykuł stanowi uzupełnienie – II część publikacji autora pt. *Umowa o pomocy przy zbiorach* w: „Przeгляд Prawa Rolnego” 2018, nr 2, s. 61 i nn.

<sup>2</sup> Ustawa z 20 grudnia 1990 r. o ubezpieczeniu społecznym rolników, t.j. Dz.U. z 2017 r., poz. 2336 ze zm., powoływanej dalej jako ustawa ubezpieczeniowa.

duktów rolnych należących do sektora, o którym mowa w art. 1 ust. 2 lit. f, oraz rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1308/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. ustanawiającego wspólną organizację rynków produktów rolnych oraz uchylającego rozporządzenia Rady (EWG) nr 922/72, (EWG) nr 234/79 (WE) nr 1037/2001 i (WE) nr 1234/2007<sup>3</sup>, a także pozostałych ziół i roślin zielarskich, zwanych dalej „chmielem, owocami, warzywami, tytoniem, ziołami i roślinami zielarskimi”, w określonym miejscu w gospodarstwie rolnika i przez określony czas, a rolnik do zapłaty umówionego wynagrodzenia za świadczoną pomoc<sup>4</sup>.

Stronami umowy mogą być tylko rolnik prowadzący działalność rolniczą i pomocnik rolnika<sup>5</sup>, który otrzyma ten status po spełnieniu formalnych wymogów przewidzianych w ustawie. Zgodnie z brzmieniem art. 6 ust 2a ustawy ubezpieczeniowej pomocnik rolnika jest osobą pełnoletnią, z którą rolnik zawarł umowę o pomocy przy zbiorach. Osoba ta powinna mieć obywatelstwo polskie lub mieć prawo do wykonywania pracy na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na podstawie art. 87 ustawy z dnia 20 kwietnia 2004 r. o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy<sup>6</sup> lub być zwolniona z obowiązku posiadania zezwolenia na pracę na podstawie przepisów szczególnych.

Wydawać by się mogło, iż przedmiotem umowy o pomocy przy zbiorach jest wykonywanie przez pomocnika pracy rolniczej w gospodarstwie rolnym. Ustawa, poza definicją wypadku przy pracy pomocnika, nie operuje pojęciem pracy rolniczej czy czynnościami składającymi się na działalność rolniczą – zastępując je „pomocą przy zbiorach”. Jest to niewątpliwie pojęcie węższe od tych wskazanych powyżej, a ramy pomocy wyznaczają przesłanki ustawowe. Pomoc z natury jest szerszym pojęciem od pracy<sup>7</sup>, ale pomoc pomocnika ma określone, zawężone ramy ustawowe, co w efekcie sprowadza ją do tylko niektórych czynności składających się na działalność rolniczą.

Świadczeniem w umowie jest pomoc przy zbiorach plonów w gospodarstwie rolnym konkretnego rolnika. Na podstawie analizowanej umowy pomocnik zobowiązany jest do osobistego świadczenia pomocy rolnikowi przy zbiorach chmielu, owoców, warzyw, tytoniu, ziół i roślin zielarskich, w określonym miejscu i przez określony czas, a rolnik do zapłaty umówionego wynagrodzenia za świadczoną pomoc. Umowa taka winna zatem jasno precyzować czynności, które będą wykonywane przez pomocnika rolnika, w tym także dzień zawarcia umowy przez strony.

<sup>3</sup> Dz.Urz. UE L 347 z 20.12.2013, s. 671, z późn. zm. 4.

<sup>4</sup> Dz.U. z 2017 r., poz. 2336 ze zm.

<sup>5</sup> Do katalogu ubezpieczonych w KRUS po raz pierwszy w Polsce regulacja wprowadza pomocnika rolnika.

<sup>6</sup> Dz.U. z 2004 r. nr 99, poz. 1001.

<sup>7</sup> Ustawa z dnia 26 czerwca Kodeks pracy 1974 r., t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1040.

Trzeba zauważyć, że wskazana powyżej definicja posiada znaczne rozbudowanie definiendum i nie obejmuje przez to wszelkiej pomocy przy wykonywaniu czynności składających się na działalność rolniczą. Interpretacja wskazanych zapisów może nastroczać poważnych trudności w praktyce.

Pomocnik zobowiązany jest w umowie do osobistego wykonywania pomocy – „pomocy przy pracy rolnika” przy zbiorach chmielu, owoców, warzyw, tytoniu, ziół i roślin zielarskich. Rolnik kieruje zatem pomocnikiem poprzez wydawanie mu konkretnych poleceń, które prowadzą do świadczenia pomocy w określonym miejscu w gospodarstwie rolnika i przez określony przez rolnika czas. Choć ustawa stanowi, że nie jest to zatrudnienie w ramach kodeksu pracy, to trzeba stwierdzić, że występuje tu pomiędzy rolnikiem i pomocnikiem znacznie silniejsza więź niż w przypadku wykonywania innych umów na gruncie prawa cywilnego.

Pomoc przy zbiorach chmielu, owoców, warzyw, tytoniu, ziół i roślin zielarskich obejmuje następujące czynności:

- 1) zbieranie chmielu, owoców, warzyw, tytoniu, ziół lub roślin zielarskich;
- 2) usuwanie zbędnych części roślin;
- 3) klasyfikowanie lub sortowanie zerwanych lub zebranych chmielu, owoców, warzyw, tytoniu, ziół lub roślin zielarskich, lub wykonywanie innych czynności mających na celu przygotowanie chmielu, owoców, warzyw, tytoniu, ziół lub roślin zielarskich do transportu, przechowywania lub sprzedaży lub związanych z pielęgnowaniem i poprawą jakości plonów.

Warto zauważyć, że wspomniane w definicji umowy o pomocy przy zbiorach rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1308/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r.<sup>8</sup> ustanawiającego wspólną organizację rynków produktów rolnych wraz z ustawą wyznacza granice określonej w ustawie pomocy. Choć ustawa posługuje się terminem pomocy przy zbiorach chmielu, owoców, warzyw, tytoniu, ziół i roślin zielarskich to rozporządzenie konkretyzuje, o jakie płody rolne tu chodzi. Tylko przy zbiorze prawnie określonych produktów rolnych istnieje możliwość zawarcia analizowanej umowy. Jest to poważne utrudnienie w stosowaniu tych przepisów w praktyce. Samo bowiem określenie wskazane w ustawie ubezpieczeniowej nie jest w tym przypadku wystarczające. Dla ukazania skali problemu warto wskazać, iż rozporządzenie 1308/2013 przykładowo wymienia takie rośliny jak: salsefia, pasternak zwyczajny, czyściec bulwiasty, trybula, ketmia jadalna, trichosanthes, przepękla ogórkowata, bakłażan etiopski, piżmian jadalny, rzeżucha, portulak pospolity, plantany, guawa, mango i smaczelina czy ananas.

<sup>8</sup> Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) 1308/2013 z dnia 17 grudnia 2013 r. (Regulation (EU) No 1308/2013 of the European Parliament and of the Council of 17 December 2013). Dz.Urz. z 2014 r., poz. 347, dalej jako: rozporządzenie 1308/2013.

Ustawa ogranicza czynności pomocnika do wskazania ich w katalogu zamkniętym, co nie wydaje się być słusznym rozwiązaniem. Dziwi fakt, iż ustawodawca nie posługuje się tu pojęciem roślin uprawnych w naukach botanicznych<sup>9</sup> i zawęży czynności rolnicze związane z uprawą roślin jedynie do warzyw, owoców, ziół i chmielu. Wydaje się, że trafniejszym zabiegiem byłoby bardziej ogólne określenie przez ustawodawcę czynności przy zbiorach produktów rolnych, które może wykonywać pomocnik. Rozwiązałyby to mogący wystąpić w praktyce problem oceny dopuszczalności zawarcia umowy przez rolnika z pomocnikiem.

Ustawodawca określił, że umowa powinna być zawarta w formie pisemnej. Nie wskazał jednak skutków prawnych w sytuacji, gdy forma pisemna nie zostanie zachowana. Niezawarcie umowy w formie pisemnej nie powoduje jej nieważności, ale stanowi istotne niebezpieczeństwo dla ochrony ubezpieczonego pomocnika i skutkować może utrudnieniami dowodowymi przy ewentualnym sporze sądowym w przyszłości. Chodzi tu przede wszystkim o określenie w umowie czynności będących granicami odpowiedzialności Kasy Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego w przypadku wystąpienia zdarzenia ubezpieczeniowego.

Ustawa określa obowiązki stron analizowanej umowy. Po stronie pomocnika jest to obowiązek złożenia przed zawarciem umowy oświadczenia o liczbie przepracowanych dni u innego rolnika na podstawie podobnej umowy. Łączny czas świadczenia pomocy przy zbiorach na podstawie zawartych umów przez jednego pomocnika rolnika jest ustawowo limitowany i nie może przekroczyć 180 dni w roku kalendarzowym.

Obowiązkiem rolnika jest natomiast zapewnienie pomocnikowi odpowiednich narzędzi niezbędnych do świadczenia pomocy. Ustawa nakłada zatem na rolnika konieczność dbałości o należyty ich stan. Jest to istotne z punktu widzenia ochrony pomocnika. Ustawodawca nie wskazuje jednak podmiotu odpowiedzialnego za bezpieczeństwo pracy przy wykonywaniu czynności pomocnika.

Podstawowym obowiązkiem rolnika jest wypłata określonego w umowie wynagrodzenia. Umowa o pomocy przy zbiorach ma więc charakter odpłatny. Nie jest zatem możliwe na podstawie tej umowy świadczenie pomocy za darmo – wolontariat czy też wykonywanie „pracy za pracę” – w ramach tzw. pomocy międzysąsiedzkiej.

**2.** Ustawodawca uregulował w rolniczej ustawie ubezpieczeniowej nowy typ umowy<sup>10</sup>. Umowa o pomocy przy zbiorach nie jest umową wykonywaną

<sup>9</sup> Podział na rośliny przemysłowe i spożywcze. A. Szwejkowska, J. Szwejkowski (red.), *Słownik botaniczny*. Warszawa 2003, s. 354–366.

<sup>10</sup> Szerzej D. Puślecki, *Umowa...*, s. 61 i nn.

w ramach stosunku pracy<sup>11</sup> ani umową zlecenia czy też umową o świadczenie usług<sup>12</sup>. Choć pobieżna analiza regulacji może skłaniać do stwierdzenia, że jest to umowa prawa cywilnego, gdyż reguluje stosunki cywilnoprawne, to już szczegółowe rozważania pozwalają wskazać pewne wątpliwości.

Określając charakter prawny umowy należy sięgnąć do zagadnień z zakresu prawa zobowiązań<sup>13</sup>. Analizowany stosunek prawny powstaje na mocy zgodnych oświadczeń woli rolnika i pomocnika. Zgodnie z intencją ustawodawcy jest to umowa regulująca stosunki prawne pomiędzy rolnikiem prowadzącym działalność rolniczą i pomocnikiem asystującym rolnikowi podczas zbioru plonów w gospodarstwie rolnym.

Analizowana umowa jest zobowiązaniem konsensualnym, gdyż do jego powstania wystarczy złożenie zgodnych oświadczeń woli przez strony. Warto zauważyć, że dostarczenie narzędzi nie jest tu elementem mającym wpływ na dojście umowy do skutku, lecz obowiązkiem rolnika w procesie wykonania zobowiązania. Umowa o pomocy przy zbiorach jest umową dwustronnie zobowiązującą ze względu na określone przez ustawodawcę obowiązki stron. Z uwagi na konieczność wypłaty wynagrodzenia analizowane zobowiązanie może być tylko umową odpłatną.

Warto zwrócić w tym miejscu szczególną uwagę na jeden swoicie skonstruowany obowiązek w tym stosunku prawnym, a mianowicie obowiązek informacji. Został on nałożony na asystenta rolnika i powstaje jeszcze przed zawarciem przez niego umowy z rolnikiem. Przedstawiona konstrukcja jest uwarunkowana maksymalnym czasem świadczenia takiej pomocy określonym w obowiązującej regulacji prawnej.

O ile wyżej przedstawione kwestie nie powinny budzić większych wątpliwości, to określenie, na ile relacja pomiędzy rolnikiem i pomocnikiem jest stosunkiem równorzędnych podmiotów, wymaga szczegółowej analizy. Zasadniczą różnicą pomiędzy stosunkami prawa cywilnego i prawa pracy są relacje pomiędzy podmiotami je tworzącymi. W prawie cywilnym stosunki cywilnoprawne charakteryzują się równorzędnością stron (brakiem prawnej podległości między stronami) oraz autonomią stron (wolnością wstępowania w stosunek prawny i jego kształtowania). W prawie pracy natomiast równorzędność podmiotów ustaje z chwilą zawarcia umowy na rzecz podległości – kierownictwu pracodawcy. Powstaje zatem pytanie, na ile relacje pomiędzy pomocnikiem rolnika a rolnikiem są równorzędne.

<sup>11</sup> L. Florek, *Prawo pracy*, Warszawa 2017 s. 47 i nn.

<sup>12</sup> Uzasadnienie projektu ustawy, Druk Sejmowy 2334, [www.sejm.gov.pl](http://www.sejm.gov.pl), s. 4.

<sup>13</sup> E. Łętowska (red.), *System Prawa Prywatnego. Prawo zobowiązań – część ogólna*, t. 5, Warszawa 2013, s. 447 i nn.

Ani przepisy kodeksu cywilnego, ani analizowanych rozwiązań ustawowych w stosunkach pomiędzy rolnikiem a pomocnikiem nie posługują się pojęciem zatrudnienia czy pracownika. Choć można by się doszukiwać świadczenia pracy przez pomocników, to analizowana umowa również nie operuje tym terminem. Ustawa nigdzie nie używa pojęcia pracy rolniczej czy czynności składających się na działalność rolniczą – zastępując je „pomocą przy zbiorach”. Jest to niewątpliwie pojęcie węższe<sup>14</sup> od wcześniej wskazanych, a ramy pomocy wyznaczają enumeratywnie wskazane przesłanki ustawowe. Dodatkowo ustawodawca zamiast pojęcia pracownika wprowadza do polskiego porządku prawnego termin „pomocnik rolnika”.

Umowa o pomocy przy zbiorach nie stanowi umowy wykonywanej w ramach stosunku pracy<sup>15</sup> ani umowy zlecenia (art. 734 kodeksu cywilnego<sup>16</sup>) czy umowy o świadczenie usług, do których stosuje się przepisy o zleceniu (art. 750 k.c.)<sup>17</sup>. Choć w zasadzie umowa o pomocy przy zbiorach jest umową podobną do umowy o świadczenie usług to należy zauważyć, że zgodnie z art. 750 k.c., przepisy o zleceniu stosuje się do takich umów o świadczenie usług, które nie są uregulowane innymi przepisami. Taka konstrukcja wyklucza zatem stosowanie w tym przypadku przepisów o zleceniu<sup>18</sup>. Nie można jednak zapomnieć, że w kwestiach nieuregulowanych w analizowanej umowie ustawodawca odsyła do odpowiednich przepisów kodeksu cywilnego<sup>19</sup>.

Omawiana umowa nie stanowi stosunku pracy. To wyłączenie wyraźnie zostało wprowadzone do ustawy ubezpieczeniowej<sup>20</sup>. Zgodnie bowiem z art. 91a pkt 4 wykonywanie czynności przez pomocnika na podstawie analizowanej umowy nie stanowi zatrudnienia w rozumieniu Kodeksu pracy. Ponadto trzeba podkreślić, że pojęcie zatrudnienia jest zarezerwowane dla prawa pracy<sup>21</sup> i nie można go utożsamiać z inną pracą zarobkową. Zatrudnienie to swoista instytucja prawa pracy, z którą łączą się ściśle prawa i obowiązki stron stosunku pracy: pracownika i pracodawcy. Zgodnie z pojęciem stosunku pracy pracodawca zobowiązuje się do zatrudnienia pracownika za wynagrodzeniem<sup>22</sup>.

<sup>14</sup> Choć wydawać by się mogło, że tak nie jest. Pomoc jest bowiem szerszym pojęciem od pracy, ale pomoc ta ma ramy ustawowe, co w efekcie zawęża ją do tylko niektórych czynności składających się na działalność rolniczą.

<sup>15</sup> Art. 91a ust. 2 pkt 4 ustawy ubezpieczeniowej.

<sup>16</sup> Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny, t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1145.

<sup>17</sup> Uzasadnienie projektu ustawy, Druk Sejmowy 2334, www.sejm.gov.pl, s. 4.

<sup>18</sup> Także w kwestii określenia minimalnej stawki godzinowej.

<sup>19</sup> Art. 91f ustawy ubezpieczeniowej.

<sup>20</sup> Art. 91a ust. 2 pkt 4 ustawy ubezpieczeniowej.

<sup>21</sup> L. Florek, *Prawo pracy*, Warszawa 2017 s. 47 i nn.

<sup>22</sup> Zob. art. 22 ustawy z dnia 27 czerwca 1974 r. Kodeks pracy t.j. Dz.U. z 2019 r., poz. 1040.

Nie powinna budzić wątpliwości kwestia równorzędności podmiotów podczas zawierania umowy. Jeśli jednak zwrócić uwagę na jej wykonanie, a w szczególności na przedmiot umowy – świadczenie pomocy – „pomocy przy pracy rolnika” przy zbiorach chmielu, owoców, warzyw, tytoniu, ziół i roślin zielarskich, nie można nie zauważyć silniejszych relacji pomocnika z rolnikiem niż w innych umowach prawa cywilnego. Pomoc świadczona przez „asystenta rolnika” wydaje się nie być możliwa bez istnienia zależności – znanej z prawa pracy instytucji „kierownictwa” rolnika i zobowiązaniem się pomocnika do osobistego<sup>23</sup> świadczenia pomocy w określonym miejscu w gospodarstwie rolnika i zazwyczaj przez określony czas. O wskazanych swoistych elementach tych relacji przesądza charakter podmiotu (pomocnik) i rodzaj wykonywanych czynności składających się na pracę rolniczą („pomoc przy pracy rolnika”) oraz związane z tym podporządkowanie rolnikowi.

Podporządkowanie jest jedną z najistotniejszych cech stosunku pracy, a jej brak wystarcza do uznania, że wykonywana praca nie jest świadczona w ramach stosunku pracy. Pogląd taki prezentuje orzecznictwo Sądu Najwyższego (przykładowo: wyrok SN z 22.4.2015 r., II PK 153/14 czy wyrok SN z 19.3.2014 r., I PK 187/13)<sup>24</sup>.

Terminy kierownictwa i podporządkowania pracodawcy nie są jednak tożsame. Orzecznictwo wskazuje, że dla stosunku pracy charakterystyczne jest, iż podmiot zatrudniający jest organizatorem pracy i decyduje, gdzie i w jakich godzinach będzie realizowany proces pracy. Takie stanowisko przyjęte zostało przez judykaturę. Przykładowo można tu przywołać wyrok SA w Lublinie z 11.7.2017 r., III AUa 1383/16, wyrok SN z 6.12.2016 r., II UK 439/15, wyrok SN z 9.2.1999 r., I PKN 562/98<sup>25</sup>. Natomiast zgodnie z wyrokiem Sądu Najwyższego z dnia 2 września 1998 roku I PKN 293/98 za podporządkowanie pracownika pracodawcy nie można uważać wyłącznie podporządkowania osobowego, znaczenie ma również podporządkowanie organizacyjne<sup>26</sup>. Ponadto przyjęcie, że pracownik wykonuje pracę pod kierownictwem pracodawcy, oznacza, że przejawy takiego kierownictwa będą mieć miejsce w trakcie realizacji procesu pracy. Pracodawca wskazuje zadania oraz proces ich realizacji.

Mając na uwadze stanowisko Sądu Najwyższego z 24.6.2015 r., II PK 189/14<sup>27</sup> warto podkreślić, że zasadniczym przejawem podporządkowania pra-

<sup>23</sup> Zgodnie z art. 91e ustawy ubezpieczeniowej.

<sup>24</sup> Zob. wyrok SN z 22.4.2015 r., II PK 153/14 oraz wyrok SN z 19.3.2014 r., I PK 187/13, LEX nr 1712814.

<sup>25</sup> Por. wyrok SA w Lublinie z 11.7.2017 r., III AUa 1383/16; wyrok SN z 6.12.2016 r., II UK 439/15; wyrok SN z 9.2.1999 r., I PKN 562/98, OSNAPiUS Nr 6/2000, poz. 223.

<sup>26</sup> Tak wyrok SN z 2.9.1998 r., I PKN 293/98, OSNAPiUS Nr 18/1999, poz. 582.

<sup>27</sup> Zob. wyrok SN z 24.6.2015 r., II PK 189/14, LEX nr 1764808.

cownika wobec pracodawcy jest jego zależność w sferze przedmiotu świadczenia, w ramach której pracodawca wskazuje zadania do wykonania, doprecyzowuje sposób ich realizacji, a także metody i środki, za pomocą których zostaną one wykonane. Wykonywanie poleceń pracodawcy jest fundamentem wzajemnych relacji między stronami stosunku pracy (zob. wyrok SN z 18.2.2016 r., II PK 352/14; wyrok SN z 15.10.1999 r., I PKN 307/99)<sup>28</sup>. Kiedy natomiast ta sama osoba wyznacza zadania pracownicze i je wykonuje, podporządkowanie pracownicze nie występuje. Kwestia ta została również dostrzeżona przez orzecznictwo sądowe (np. wyrok SA w Łodzi z 12.5.2016 r., III AUa 1693/15 czy wyrok SA w Łodzi z 7.10.2016 r., III AUa 991/16<sup>29</sup>).

Należy podkreślić, że obecnie w prawie pracy pojęcie kierownictwa pracodawcy, o którym mowa w art. 22 § 1 KP, nie jest już ścisłe. Dostrzegalna jest tendencja do rozluźnienia tego rygoru w stosunku do poszczególnych grup pracowniczych albo z uwagi na rodzaj wykonywanej pracy. W miejsce dawnego systemu ścisłego hierarchicznego podporządkowania pracownika i obowiązku stosowania się do dyspozycji pracodawcy nawet w technicznym zakresie działania pojawia się w judykaturze<sup>30</sup> tendencja do przyznawania pracownikowi większej samodzielności, co może oznaczać stopniowe osłabianie wartości kierownictwa<sup>31</sup>. Na podporządkowanie składa się kilka elementów (co do sposobu wykonania pracy, co do czasu oraz co do miejsca), ale nie jest konieczne, by w każdym stanie faktycznym elementy te wystąpiły łącznie. Takie stanowisko zaprezentował Sąd Najwyższy w wyroku z dnia 16 grudnia 2016 roku II UK 517/15<sup>32</sup>. W obecnej sytuacji społeczno-gospodarczej, przy bieżącym postępie technologicznym i nowych wyzwaniach w organizacji procesu pracy pojęcie podporządkowania pracowniczego ewoluuje aż po tzw. podporządkowanie autonomiczne, w którym pracownik otrzymuje jedynie zadania do wykonania, samodzielnie jednak decyduje o sposobie ich realizacji (wyrok SA w Łodzi z 21.12.2015 r., III AUa 848/15)<sup>33</sup>.

<sup>28</sup> Por. wyrok SN z 18.2.2016 r., II PK 352/14; wyrok SN z 15.10.1999 r., I PKN 307/99, OSNPiUS Nr 7/2001, poz. 214.

<sup>29</sup> Zob. wyrok SA w Łodzi z 12.5.2016 r., III AUa 1693/15 oraz wyrok SA w Łodzi z 7.10.2016 r., III AUa 991/1, Portal orzeczeń Sądu Apelacyjnego w Łodzi, [www. http://orzeczenia.lodz.sa.gov.pl](http://orzeczenia.lodz.sa.gov.pl) [dostęp: 03.09.2019].

<sup>30</sup> Tak. wyrok SN z 30.5.2017 r., I PK 171/16, orzecznictwo system, Legalis.

<sup>31</sup> E.S., *Zmiana pojęć kierownictwa pracodawcy i podporządkowania pracownika w stosunku do poszczególnych grup pracowników lub z uwagi na rodzaj wykonywanej pracy*, „Monitor Prawa Pracy” 2018, nr 1, s. 3 oraz A. Piszczek, *Odrębności podporządkowania pracownika w nietypowych umownych stosunkach pracy*, Łódź 2016, s. 25.

<sup>32</sup> Tak wyrok SN z 16.12.2016 r., II UK 517/15, orzecznictwo system, Legalis.

<sup>33</sup> Zob. wyrok SA w Łodzi z 21.12.2015 r., III AUa 848/15, Portal orzeczeń Sądu Apelacyjnego w Łodzi, [www. http://orzeczenia.lodz.sa.gov.pl](http://orzeczenia.lodz.sa.gov.pl) [dostęp: 05.09.2019].



Z drugiej strony, w przypadku umowy o pomocy przy zbiorach, podobnie jak przy umowie zlecenia, fakt „kierownictwa” nie jest podstawową przesłanką określenia charakteru tego stosunku, jak w przypadku prawa pracy. W orzecznictwie sądowym, w tym Sądu Najwyższego, podporządkowanie pracownika pracodawcy nie jest uznawane za ewidentny wyróżnik między stosunkiem pracy a stosunkiem cywilnoprawnym<sup>34</sup>. Określenie „kierownictwo pracodawcy” w przeciwieństwie do terminu „podporządkowanie pracownika” jest pojęciem prawnym, nie zaś wyłącznie wykształconym przez doktrynę i orzecznictwo.

Umowa o pomocy przy zbiorach w samej definicji nie wskazuje wykonywania pracy pod kierownictwem rolnika i w istocie nie może tego przewidywać. Można jednak doszukiwać się elementów podporządkowania rolnikowi. O silniejszych relacjach decyduje charakter pomocnika – asystowanie przy pracy rolniczej, co wiąże się z otrzymywaniem i wykonywaniem poleceń. Sam fakt występowania poleceń podczas świadczenia pomocy nie przesądza jeszcze o istnieniu kierownictwa. Ponadto nie zawsze pomoc asystenta będzie określona w wymiarze godzinowym. Jednej przesłanki nie da się tu jednak pominąć – określenia przez rolnika miejsca wykonywania pomocy, którym będzie teren posiadanej gospodarstwa rolnego.

Powyższe rozważania, pomimo wykazania swoistej zależności występującej pomiędzy rolnikiem i pomocnikiem, pozwalają stwierdzić, że umowa o pomocy przy zbiorach reguluje stosunki cywilnoprawne i jest umową prawa cywilnego. Warto także podkreślić, że w końcowych postanowieniach analizowanej umowy ustawa odsyła w kwestiach nieuregulowanych do przepisów k.c.<sup>35</sup> nie wskazując jednak wprost, o jakie przepisy czy o jaką konkretną umowę chodzi<sup>36</sup>.

Nie można zapomnieć, że stosowanie regulacji prawnej odnoszącej się do jakiejś umowy nazwanej wymaga spełnienia warunków prawnych tej umowy, podobnie odpowiednie stosowanie przepisów dotyczących jakiejś umowy nazwanej do innego stosunku prawnego, w tym nienazwanego, wymaga spełnienia takich warunków i nie może być dowolne. Jeśli z treści postanowienia stron wynika, jaką umowę one zawarły, to nawet bliskość z inną umową nie upoważnia do klasyfikowania powstałego stosunku prawnego jako tej właśnie umowy, a także do analogicznego stosowania przepisów tej umowy<sup>37</sup>. Odesłanie ustawowe

<sup>34</sup> T.M. Nycz, *Podporządkowanie pracownika pracodawcy*, [www.prawopracy.pl](http://www.prawopracy.pl) [dostęp: 28.06.2019].

<sup>35</sup> Zgodnie z art. 91 f. ustawy w zakresie nieuregulowanym w niniejszym rozdziale do umowy o pomocy przy zbiorach stosuje się przepisy Kodeksu cywilnego.

<sup>36</sup> Należy jednak zwrócić uwagę na przepis art. 750 k.c., który wskazuje, że przepisy o zleceniu stosuje się do takich umów o świadczenie usług, które nie są uregulowane innymi przepisami.

<sup>37</sup> Tak: W.J. Katner, *System Prawa Prywatnego. Prawo zobowiązań umowy nienazwane*, t. 9, Warszawa 2018, s. 8–9.

w ustawie o u.s.r. z pewnością dotyczy kwestii związanych z niewykonaniem i nienależytym wykonaniem umowy o pomocy przy zbiorach, gdyż zagadnień tych ustawodawca we wspomnianym akcie prawnym nie reguluje. Co do innych zagadnień odpowiedź nie może już być tak oczywista.

3. Kwestią mogącą przysparzać trudności w analizowanej umowie jest ocena, na ile jest to zobowiązanie starannego działania, a na ile rezultatu. W umowie o pomocy przy zbiorach decydującym elementem, który należy wziąć pod uwagę w celu rozstrzygnięcia postawionego pytania, jest treść świadczenia – pomoc w działalności rolniczej rolnika w okresie zbiorów. Pomoc ta, jak wyżej wskazano, została zakreślona jako czynności przy zbiorach chmielu, owoców, warzyw, tytoniu, ziół i roślin zielarskich. Zakres tych czynności również został uregulowany i oznacza zbieranie, usuwanie zbędnych części roślin; klasyfikowanie lub sortowanie zerwanych lub zebranych plonów lub wykonywanie innych czynności mających na celu przygotowanie do transportu, przechowywania lub sprzedaży lub związanych z pielęgnowaniem i poprawą jakości<sup>38</sup>.

Wykonywanie powyższych określonych przez rolnika czynności nie ułatwia oceny, na ile pomocnik zobowiązuje się do osiągnięcia jakiegoś rezultatu, a na ile jedynie do działania sumiennego, do dokładania należytej staranności, jakiej wymaga rodzaj czynności w celu osiągnięcia zamierzonego rezultatu. Należy zatem ustalić, czy pomocnik w analizowanej umowie zobowiązuje się doprowadzić do celu wskazanego mu przez rolnika i odpowiada za brak rezultatu swego postępowania, czy zobowiązuje się jedynie dążyć do osiągnięcia wskazanego celu ze starannością<sup>39</sup>.

W umowach rezultatu treść i cel zobowiązania nakładają obowiązek osiągnięcia rezultatu; zobowiązanie będzie dopiero wtedy wykonane, kiedy zostanie uzyskany rezultat: przeniesienie lub zwrócenie. Cel zobowiązania musi tu być osiągnięty. Przy umowach rezultatu mamy do czynienia zazwyczaj z czynnościami prostymi, mało skomplikowanymi. Tutaj też dłużnik zobowiązuje się do dokładnie określonego świadczenia. W doktrynie stwierdza się, że wszelkie zobowiązania, których treścią świadczenia jest danie, nieczynienie, zaprzestanie i znoszenie — są zobowiązaniami rezultatu<sup>40</sup>.

Z kolei w umowach starannego działania istota zobowiązania – czynienia – polega na obowiązku świadczenia, którego treścią jest czyn lub czynność dłużnika. Zobowiązania dania również sprowadzają się do obowiązku czynie-

<sup>38</sup> Zgodnie art. 91a ust. 2 ustawy ubezpieczeniowej.

<sup>39</sup> Z.K. Nowakowski, *Zobowiązanie rezultatu i starannego działania*, „Ruch Prawniczy i Ekonomiczny” 1960, nr 2, s. 98 i nn.

<sup>40</sup> *Ibidem*, s. 99.

nia, którego skutkiem ma być przeniesienie jakiegoś prawa na wierzyciela lub rzeczy na własność wierzyciela. Zobowiązania czynienia mogą mieć charakter czynności bardziej lub mniej skomplikowanej.

Umowa rezultatu występuje tam, gdzie wynik działania da się nie tylko z góry przewidzieć, ale jest zarazem – przy odpowiednich umiejętnościach – łatwy do uzyskania. Typową umową rezultatu jest umowa o dzieło. W wypadkach, gdy rezultat działania nie da się z góry przewidzieć i gdzie działanie składa się z wielu różnorodnych możliwych czynności, gdzie działanie zmierzające do celu jest skomplikowane i trudne do określenia – strony zobowiązują się z reguły tylko do starannego działania. Typową umową starannego działania jest umowa zlecenia<sup>41</sup>.

Gdy pomocnik zobowiązuje się pomóc w rolnikowi w zbiorze plonów może wystąpić ogromna ilość takich czy innych działań, które trudno nawet z góry w umowie określić. Pomocnik w analizowanej umowie zazwyczaj jednak zobowiązuje się do tego, że zbierze określoną ilość plonu (wyprodukowanych przez rolnika roślin) w określonym czasie lub zbierze nieokreśloną ilość plonu w określonym czasie. Ilość plonu nie musi być bowiem wskazana w przypadku wypłaty wynagrodzenia za godziny świadczonej pomocy lub w przypadku określenia wynagrodzenia ryczałtowego. Wskazane wyżej przypadki dodatkowo utrudniają ocenę analizowanej kwestii.

Umowa o pomocy przy zbiorach będzie umową rezultatu, gdy pomocnik zobowiąże się w niej osiągnąć cel, jaki rolnik chciał uzyskać przez zawarcie umowy. Jeśli rezultat nie zostanie osiągnięty, pomocnik ponosi odpowiedzialność, chyba że niemożliwość uzyskania rezultatu powstała z przyczyny zewnętrznej, niezwiązanej z jego działalnością, której mimo dołożenia wymaganej staranności nie można było zapobiec.

Umowa o pomocy przy zbiorach będzie umową starannego działania, gdy pomocnik zobowiązuje się do udzielenia pomocy według swej najlepszej wiedzy i woli. Nie będzie deklarował w umowie określonego rezultatu, lecz zobowiąże się świadczyć pomoc poprzez staranne działanie w uczciwym obrocie, które istotne jest dla obydwu stron umowy. Umowa jest odpłatna, stąd owa uczciwość nabiera szczególnego charakteru.

W doktrynie prawa cywilnego podkreśla się, że relacja występująca między zachowaniem dłużnika a rezultatem tego zachowania ma charakter przyczynowo-skutkowy. Obowiązek osiągnięcia określonego skutku przez dłużnika może zostać wykonany tylko wówczas, gdy ma on znaczny wpływ na jego zrealizowanie. Oznacza to, że samo zachowanie dłużnika musi być koniecznym, ale i wystarczającym elementem dla osiągnięcia oznaczonego rezultatu. Jeżeli

<sup>41</sup> Ibidem, s. 100.

zatem zachowanie dłużnika jest konieczne, ale niewystarczające dla realizacji zobowiązania, mamy do czynienia ze zobowiązaniem starannego działania<sup>42</sup>.

Z uwagi na luki w obowiązującej regulacji, chociażby co do sposobu określenia wynagrodzenia, uwzględniając powyższe rozważania umowa o pomocy przy zbiorach może mieć dwojaki charakter. Określony przez rolnika w umowie zakres czynności pomocnika może decydować o tym, czy świadczenie pomocnika nadaje zobowiązaniu charakter rezultatu, czy też starannego działania. Uzależnione jest to od sposobu określenia świadczonej pomocy w powstałym zobowiązaniu. Warto na marginesie wspomnieć, że zbyt ogólne określenie obowiązków poprzez wskazanie w umowie jedynie ryczałtowego wynagrodzenia i świadczenia pomocy w określonym czasie może przesądzać o tym, że zobowiązanie będzie miało charakter starannego działania.

**4.** Umowa o pomocy przy zbiorach jest zobowiązaniem wzajemnym. Świadczenie jednej strony, asysta pomocnika, jest bowiem odpowiednikiem świadczenia drugiej – wypłaty wynagrodzenia przez rolnika. Umowa może mieć wyłącznie charakter odpłatny. Przesądza o tym wprost regulacja umowy, a także wskazanie obowiązków stron. Najważniejszym obowiązkiem rolnika jest bowiem wypłata wynagrodzenia. Ustawodawca nie określa jednak zasad jego wypłaty – czy wynagrodzenie ma być świadczeniem pieniężnym jednorazowym, płatnym za godzinę, tygodniowo czy miesięczne. Nie wskazuje też minimalnych jego stawek. W przypadku tej umowy nie mają bowiem zastosowania przepisy ustawy z dnia 10 października 2002 r. o minimalnym wynagrodzeniu za pracę<sup>43</sup>. Sposób, wysokość i płatność wynagrodzenia ustawodawca pozostawia swobodzie woli stron. Analizowane rozwiązania ustawowe nie przewidują zatem żadnych instytucji ochrony wynagrodzenia pomocnika. To poważny problem praktyczny<sup>44</sup>. Rolnicy nie są zobowiązani do przedkładania zawartych umów z pomocnikami w KRUS, a składka ubezpieczeniowa nie zależy tu w ogóle od wysokości wynagrodzenia. Brak jakichkolwiek instrumentów ochrony wynagrodzeń może prowadzić w przyszłości do zjawiska wyzysku ekonomicznego pomocników rolnika.

**5.** Przeprowadzone rozważania uzasadniają sformułowanie następujących wniosków.

Przez umowę o pomocy przy zbiorach pomocnik rolnika zobowiązuje się do świadczenia pomocy przy zbiorach produktów rolnych – chmielu, owoców, wa-

---

<sup>42</sup> P. Laskorzyński, Ł. Kowalczyk, *Zobowiązania starannego działania i rezultatu – dyskusja*, „Radca Prawny” 2003, s. 96, 100.

<sup>43</sup> Dz.U. z 2017 r., poz. 847.

<sup>44</sup> B. Wiktorowska, *Pomocnicy rolnika czy parobkowie*, „Gazeta Prawna” 17.05.2018, <https://praca.gazetaprawna.pl/artykuly/1124356,umowa-o-pomocy-przy-zbiorach.html> [dostęp: 26.04.2019].

rzyw, tytoniu, ziół i roślin zielarskich – w określonym miejscu w gospodarstwie rolnika i przez określony czas, a rolnik do zapłaty umówionego wynagrodzenia za świadczoną pomoc. Zakres pomocy został wskazany w ustawie i obejmuje zbieranie, usuwanie zbędnych części roślin, klasyfikowanie lub sortowanie zerwanych lub zebranych plonów lub wykonywanie innych czynności mających na celu przygotowanie do transportu, przechowywania lub sprzedaży lub związanych z pielęgnowaniem i poprawą jakości.

Pomimo że umowa o pomocy przy zbiorach może przy pobieżnej analizie wykazywać dużo podobieństw do umów unormowanych w kodeksie cywilnym, a nawet w prawie pracy, to należy wskazać, że jest to nowy typ umowy i jest ona samodzielną instytucją prawną. Część występujących wątpliwości rozstrzyga ustawodawca poprzez wyraźne wskazanie w uzasadnieniu do ustawy, że nie stanowi ona stosunku pracy ani nie jest umową zlecenia. Choć blisko jej do znanych konstrukcji umów (umowy o świadczeniu usług), to zawiera ona elementy niespotykane dotychczas w polskim systemie prawnym.

Umowa o pomocy przy zbiorach to umowa regulująca stosunki cywilnoprawne pomiędzy rolnikiem prowadzącym działalność rolniczą a pomocnikiem, asystującym rolnikowi podczas zbioru plonów w gospodarstwie rolnym. Charakter świadczonej pomocy – pomoc w działalności rolniczej – cechuje jednak podporządkowanie pomocnika rolnikowi nieznanie konstrukcjom prawa cywilnego. Nie można tutaj przywoływać umowy zlecenia, gdyż o bliskości świadczy nie tylko wydawanie poleceń, lecz także zapewnienie odpowiednich narzędzi pomocnikowi – podstawowy obowiązek rolnika. Silniejsze relacje niż w innych znanych dotychczas umowach nazwanych usprawiedliwiają legislacyjne wyodrębnienie umowy z pomocnikiem.

Umowa o pomocy przy zbiorach jest umową konsensualną, wzajemną, dwustronnie zobowiązującą i odpłatną. Dochodzi ona do skutku poprzez złożenie zgodnego oświadczenia woli dwóch podmiotów. Zawarcie porozumienia w tej umowie nie jest możliwe z większą ilością podmiotów ze względu na rygory określone przez ustawodawcę. W umowie o pomocy przy zbiorach obie strony odnoszą zarówno korzyści, jak i ponoszą ciężary, a wymóg odpłatności umowy zastrzegł ustawodawca – poprzez określenie podstawowego obowiązku rolnika do wypłaty pomocnikowi wynagrodzenia.

Istotną do rozstrzygnięcia w opracowaniu kwestią była ocena, na ile zobowiązanie ma charakter starannego działania czy rezultatu. Przeprowadzone wywody pozwalają stwierdzić, że umowa o pomocy przy zbiorach może mieć dwojaki charakter. Określony przez rolnika w umowie zakres czynności pomocnika może decydować o tym, czy świadczenie pomocnika nadaje zobowiązaniu charakter rezultatu, czy też starannego działania. Uzależnione jest to od dokładności określenia świadczonej pomocy oraz ustalonego sposobu wypłaty wynagrodzenia w analizowanej umowie. Nie pozostaje to bez znaczenia dla

odpowiedzialności za niewykonanie i nienależyte wykonanie analizowanego zobowiązania.

Reasumując, po uwzględnieniu powyższych argumentów nie jest dziś możliwe utożsamianie umowy o pomocy przy zbiorach z żadną ze znanych wcześniej umów. Tym bardziej nie jest zatem dopuszczalne wykazywanie, że jest to umowa z zakresu prawa pracy, gdyż nie dotyczy ona zatrudniania pracowników rolnych. Jest to stosunek cywilnoprawny o swoistych cechach. Przesądziły one niejako o konieczności legislacyjnego wyodrębnienia tej umowy. Nie można także zapomnieć, że regulacja ta miała także zapewnić ochronę pomocnikom podczas wykonywania prac w jednej z najbardziej niebezpiecznych działalności – działalności rolniczej<sup>45</sup>. Stąd też warto wspomnieć, iż jest to obecnie w polskim systemie prawnym jedyna umowa cywilnoprawna skutkująca obowiązkiem ubezpieczenia pomocnika w Kasie Rolniczego Ubezpieczenia Społecznego.

## **MORE ON THE HARVESTING AID CONTRACT**

### **Summary**

The aim of the article is to answer the question to what extent a contract for harvesting aid constitutes the grounds for a legal relationship characterised by the equality of parties and whether it is an obligation of diligence or result. The conclusion is that a contract for harvesting aid is a contract which is binding upon the parties bilaterally, as well as being causative, consensual and payable. It is an agreement regulating civil law relationships between a farmer conducting agricultural activity and a helper assisting the farmer in an agricultural holding during harvest. The scope of the helper's activities defined by the farmer in the contract may determine whether the helper's performance makes the obligation of a result or a diligence character. This, in turn, will depend on the accuracy of the specification of the help and the method of payment of remuneration agreed by the parties.

## **ALTRE CONSIDERAZIONI RELATIVE AL CONTRATTO DI AIUTO ALLA RACCOLTA**

### **Riassunto**

Lo scopo dell'articolo è di rispondere alla domanda in quale misura il contratto di aiuto alla raccolta costituisca un rapporto giuridico di base caratterizzato dalla parità dei soggetti, e se si tratti di una obbligazione di mezzi o di risultato. Nella parte conclusiva, l'autore afferma che il contratto in oggetto è di tipo sinallagmatico, causale, consensuale e a titolo

---

<sup>45</sup> Szerzej. D. Puślecki, *Umowa...* s. 68 i nn.

---

oneroso. Esso regola rapporti giuridici tra un agricoltore che svolge attività agricola e un aiutante che lo assiste durante la raccolta nell'azienda. Le mansioni dell'aiutante, così come specificate dall'agricoltore, possono rivelarsi determinati al fine, appunto, di distinguere tra una obbligazione di mezzi o di risultato. In tal senso, risulta fondamentale la precisione con la quale vengono definite l'assistenza da prestare e la modalità di pagamento concordata.